

УДК 346

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Багнюк Д. В.

bagnyuk.diana.99@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна,
Київ

Проаналізовано окремі питання здійснення державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні. У статті визначено систему державних органів, які здійснюють регулювання на ринку фінансових послуг, їх повноваження та значення. Автором зазначено напрями подальшого розвитку фінансової системи, а також обґрунтовано рекомендації щодо заходів підвищення якості державного регулювання в сфері надання фінансових послуг, як вагомій складовій модернізації фінансової системи та трансформації української економіки. Крім цього, автором статті запропоновано запровадження єдиного мегарегулятора на ринку фінансових послуг в Україні.

Ключові слова: державне регулювання ринку фінансових послуг, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, ринок фінансових послуг.

Багнюк Д. В., Отдельные вопросы государственного регулирования рынка финансовых услуг в Украине/ Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, Украина, Киев.

Проанализированы отдельные вопросы осуществления государственного регулирования рынка финансовых услуг в

Україне. В статті определена система державних органів, здійснюють регулювання на ринку фінансових послуг, їх повноваження і значення. Автором відзначено напрямки подальшого розвитку фінансової системи, а також обґрунтовані рекомендації заходів підвищення якості державного регулювання в сфері надання фінансових послуг, як важливої складової модернізації фінансової системи і трансформації української економіки. Крім цього, автором статті запропоновано введення єдиного мегарегулятора на ринку фінансових послуг в Україні.

D. Bagniuik, Some aspects of state regulation of financial services in Ukraine / Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv

Some issues of state regulation of the financial services market in Ukraine are analyzed. The article defines the system of state bodies that regulate the financial services market, their powers, and their significance. The author indicates the directions of further development of the financial system, as well as substantiates recommendations for measures to improve the quality of state regulation in the field of financial services, as an important component of modernization of the financial system and transformation of the Ukrainian economy. In addition, the author of the article proposes the introduction of a single mega-regulator in the financial services market in Ukraine.

Key words: state regulation of financial services in Ukraine, National commission for the state regulation of financial services market, National securities and stock market commission, National Bank of Ukraine, the financial services market.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Сучасний світ характеризується

інтеграційними процесами, які торкаються усіх сфер суспільного життя. Глобалізація як об'єктивна реальність сучасного світу сприяє налагодженню тісних економічних стосунків між різними країнами, відкриває кордони для торгівлі й інвестицій, унеможливорює функціонування економік різних країн у відриві від світових господарських процесів.

Незважаючи на регулярно здійснювані кроки з реформування ринку фінансових послуг на законодавчому рівні, залишається велика кількість проблем, що потребують негайного вирішення. Серед них – втрата довіри споживачів фінансових послуг та викликане цим падіння головних індикаторів розвитку ринку фінансових послуг. Існуючий механізм регулювання ринку фінансових послуг нездатний забезпечити стабільність розвитку фінансової системи України. Без достатнього рівня розвитку ринку фінансових послуг неможливе ефективне функціонування економіки країни в цілому, оскільки відсутній адекватний перерозподіл фінансових ресурсів. Це викликає необхідність створення дієвого механізму регулювання ринку фінансових послуг, який би забезпечив ефективне його функціонування. Цей механізм повинен включати як елементи державного регулювання, так і саморегулювання ринку фінансових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правового регулювання окремих видів фінансових послуг висвітлювалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів, зокрема: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, І. А. Безклубого, А. А. Вишневського, Л. К. Воронової, Н. Л. Губерської, Н. В. Дроздової, А. В. Духновича, Н. Н. Захарової, О. С. Іоффе, А. І. Камінки, Н. І. Клейн, М. І. Кулагіна, А. Т. Ковальчука, Н. С. Кузнецової, Л. А. Лунца, О. М. Олійника, І. А. Покровського, Н. Ю. Пришва, А. О. Селіванова та інших.

Також існують окремі наукові дослідження присвячені деяким аспектам державного регулювання господарської діяльності та відповідним її сферам. Так, питання державного регулювання ринку фінансових послуг знаходять своє відображення у працях Вінник О. М., Задихайло Д. В., Кравець І. М., Поєдинок В. В., Саніахметової Н., Тимошина В. В., Щербини В. С.

Визначення невирішених раніше аспектів загальної проблеми. Незважаючи на численні напрацювання у сфері дослідження особливостей функціонування фінансових компаній, на наше переконання, важливими аспектами вивчення розвитку цих установ є поглиблення теоретичних напрацювань у цій сфері із застосуванням системного аналізу до діяльності органів державного регулювання та ідентифікації їх переваг і недоліків у межах ринку фінансових послуг країни.

Мета статті - дослідити окремі питання здійснення державного регулювання на ринку фінансових послуг та визначити форми і засоби за допомогою яких здійснюється вплив на учасників ринку.

Виклад основного матеріалу. Ринок фінансових послуг – невід’ємна складова фінансової системи держави, адже саме фінанси суб’єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів. В підтвердження цьому Лондар С. Л. зазначає: «з’ясовуючи правову природу фінансової системи держави, як базової складової предмета фінансового права, слід зазначити, що однією з найхарактерніших ознак фінансової сфери є динаміка, рух коштів.» [1,с.43]

Надання фінансових послуг – складний процес, який потребує особливого підходу до процесу його державного регулювання.

Механізми державного впливу ефективно діють тільки у розумному поєднанні із зворотними регуляторними засобами.

На початку минулого століття науковці зробили спробу обґрунтувати необхідність виключення держави із механізму регулювання. Так, принцип «невидимої руки» Адама Сміта спрямований на обмеження впливу органів державної влади на розвиток економічних процесів. Зокрема, на думку автора: «Кожна окрема людина... управляє підприємством так, щоб її продукт володів максимальною вартістю, переслідує лише власну вигоду, причому в цьому випадку, як і в багато інших, вона невидимою рукою прямує до мети, яка зовсім не входила в її наміри... Переслідуючи свої власні інтереси, вона часто, дійсно, служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне зробити це» [2;с.332].

Проте така ситуація можлива лише в умовах досконалої конкуренції та високого рівня правосвідомості громадян. Світова економічна криза довела помилковість такої позиції. В умовах тотального фінансового хаосу саме держава стала основним координатором економічних процесів.

Найбільш точне і всебічне обґрунтування необхідності державного регулювання фінансової системи було зроблене англійським економістом Д. Кейнсом у його роботі «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей», опублікованій у 1936 році - Автор розкрив суперечності між виробництвом і споживанням, а також проблеми реалізації продукції, які мали місце у післякризовий період розвитку країн з ринковою економікою [3]

Державний нагляд за наданням фінансових послуг полягає у цілісному й безперервному відстеженні здійснення фінансовими установами їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами,

постійному моніторингу за відповідністю вимог, встановлених органами регулювання.

За характером повноважень, органи державної влади, які здійснюють регулювання і нагляд за діяльністю фінансових установ поділяються на дві групи:

1) загальні, до яких належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Державна фіскальна служба України, Антимонопольний комітет України, Державна регуляторна служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство фінансів України та інші;

2) спеціальні: Національний Банк України, Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Проаналізувавши норми діючого законодавства ми бачимо, що повноваження щодо здійснення державного регулювання на ринку фінансових послуг розподіляються між такими трьома органами як Національний банк України (НБУ) - за банками, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) - за небанківськими фінансовими установами. Необхідно відмітити, що виконання зазначених нами вище функцій органів державних влади, насамперед, здійснюється шляхом реалізації певних засобів.

Національний банк України здійснює регулювання ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів. Банківське регулювання полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської

діяльності, порядок здійснення банківського нагляду та відповідальність за порушення банківського законодавства [4]

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – це державний колегіальний орган, підпорядкований Президенту України та підзвітний Верховній Раді України, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів [5]. НКЦПФР виконує такі завдання: формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування ринку цінних паперів та їх похідних, сприяння адаптації національного ринку до міжнародних стандартів; координація діяльності державних органів з питань функціонування ринку цінних паперів та їх похідних; здійснення державного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні та у сфері спільного інвестування; захист прав інвесторів шляхом застосування заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій; сприяння розвитку ринку цінних паперів; узагальнення практики застосування законодавства України з питань випуску та обігу цінних паперів, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення [6].

Нацкомфінпослуг є державним колегіальним органом, що підпорядкований Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Місія Нацкомфінпослуг полягає у створенні умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцненні системної стабільності на цих ринках, забезпеченні захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України. На Нацкомфінпослуг законодавством покладені такі завдання: формування та забезпечення реалізації політики державного

регулювання у сфері ринків фінансових послуг (за виключенням ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів); розробка і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування; здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері; розробка і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції; [7]

Основна проблема полягає в тому, що регулятори фінансових ринків повинні не тільки їх контролювати, але й розвивати. На даний момент банківський і страховий ринок значно скоротилися, ринку цінних паперів практично немає (за винятком, облігацій внутрішньої державної позики). Тому, ми вважаємо, що було б доречним зазначити, що оптимальною моделлю за допомогою якої здійснювалося б належне державне регулювання за небанківськими фінансовими установами в Україні є запровадження в країні єдиного мегарегулятора, який контролює на фінансовому ринку всі операції – зі страхування, з цінними паперами та декількох регуляторів, які підпорядковуються безпосередньо основному мегарегулятору.

Проблемним є питання про місце і роль саморегулювних організацій (далі – СРО) в системі фінансових регуляторів.

Головною перевагою функціонування СРО є те, що вони добре орієнтуються в особливостях того сегмента ринку фінансових послуг, в якому функціонують, і саме тому здатні приймати найбільш зважені рішення щодо регулювання

На ринку цінних паперів діють такі СРО, як: Асоціація «Українські фондові торговці», Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв, Українська Асоціація інвестиційного бізнесу. Основними завданнями СРО на фондовому ринку є: встановлення правил, стандартів та

вимог до здійснення діяльності з цінними паперами; встановлення норм та правил поведінки, вимог до професійної кваліфікації фахівців-членів СРО та здійснення контролю за їх дотриманням членами організацій; сприяння здійсненню професійної діяльності членами СРО; розробка та здійснення заходів щодо захисту прав членів СРО. НКЦПФР проводить послідовну політику щодо встановлення єдиного підходу до створення та функціонування СРО та передачі їм частини регуляторних повноважень на ринку цінних паперів [8].

Висновки та пропозиції. Процес регулювання діяльності ринку фінансових послуг в Україні нині далекий від досконалого. Відсутня єдина узгоджена політика щодо регулювання кожного сектору ринку фінансових послуг. Через відсутність єдиного узгодженого підходу до процесу регулювання ринку та труднощі здійснення консолідованого нагляду за наданням фінансових послуг пропонуємо запровадження в Україні єдиного мегарегулятора, який контролює на фінансовому ринку всі операції, що стане оптимальною моделлю за допомогою якої здійснювалося б належне державне регулювання за небанківськими фінансовими установами в країні. Вважаємо за необхідне приділити більше уваги саморегулювальним організаціям в системі фінансових регуляторів, тому що саме вони добре орієнтуються в особливостях того сегмента ринку фінансових послуг, в якому функціонують, і саме тому здатні приймати найбільш зважені рішення щодо регулювання.

Література:

1. Лондар, С.Л. (2006). Вхідження України у світовий економічний простір та трансформація фінансових визначень. *Фінанси України*, 5, 39-49.

2. Смит, А. (1962). Исследование о природе и причинах богатства народов, Москва: Издательство социально-экономической литературы.
3. Кейнс, Дж. М. (2007). Общая теория занятости, процента и денег, Москва: Гелиос АРВ.
4. Закон України про Національний банк України 1999 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 29, 238.
5. Указ про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку 2011 (Президент України). Офіційний вісник Президент України, 31, 1193.
6. Закон України про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні 1996 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 51, 292.
7. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг <<http://nfp.gov.ua/>> (2020, травень, 20)
8. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку <<http://www.nssmc.gov.ua/>> (2020, травень, 20)

References:

1. Londar, S.L. (2006). Vkhodzhennia Ukrainy u svitovyi ekonomichniy prostir ta transformatsiia finansovykh vyznachen [Ukraine's entry into the world economic space and the transformation of financial definitions]. *Finansy Ukrainy*[Finance in Ukraine], 5, 39-49. [in Ukrainian].
2. Smyt, A. (1962). Yssledovanye o pryrode y prychnakh bohatstva narodov [Research on the nature and causes of the wealth of peoples]. Moskva: Yzdatelstvo sotsyalno-ekonomycheskoi lyteratury. [in Russian].

3. Keins, Dzh. M. (2007). Obshchaia teoryia zaniatosty, protsenta y deneh [General theory of employment, interest and money]. Moskva: Helyos ARV. [in Russian].
4. Zakon Ukrainy pro Natsionalnyi bank Ukrainy 1999 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law On the National Bank of Ukraine 1999 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Statements of Verkhovna Rada of Ukraine], 29, 238. [in Ukrainian].
5. Ukaz pro Natsionalnu komisiuu z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku 2011 (Prezydent Ukrainy). [Decree on the National Commission on Securities and Stock Market 2011 (President of Ukraine)] Ofitsiinyi visnyk Prezydent Ukrainy [Official bulletin of the President of Ukraine], 31, 1193. [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy pro derzhavne rehuliuвання rynku tsinnykh paperiv v Ukraini 1996 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on state regulation of the securities market in Ukraine 1996 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Statements of Verkhovna Rada of Ukraine], 51, 292. [in Ukrainian].
7. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi ryнкiv finansovykh posluh [Official website of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets] Retrieved from <<http://nfp.gov.ua/>> [in Ukrainian]. (2020, May, 20).
8. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [Official website of the National Commission on Securities and Stock Market]. Retrieved from <<http://www.nssmc.gov.ua/>> [in Ukrainian]. (2020, May, 20).